

Jenny Maria Ringström

Ett levnadsöde som berör

Lars H Gustafsson

Den 28 november 1895 avled den blott 21-åriga Jenny Maria Ringström på asylen vid Lunds Hospital och Asyl, senare Sankt Lars sjukhus. Vid en enkel ceremoni i sjukhusets gravkapell den 11 december jordfästes hon av hospitalspredikanten Alfred Knöös. Efter jordfästningsakten lastades kistan på en hästkärra som drogs bort till den nyanlagda kyrkogården intill möllan. Med ekipaget följde de skötare och patienter som hade ansvaret för kyrkogården – och så prästen. I sjukhusets död- och begravningsbok antecknade han sedan:

Den första som jordfästes här å hospitalet. Attest avsänd till hemorten den 11/12. Samma dag invigdes Lunds Hospitals- och Asyls Begravningsplats.

Den som förde pennan vid detta högtidliga tillfälle var alltså den 34-åriga hospitalspredikanten Alfred Knöös, som fått biskopens uppdrag att inviga kyrkogården samtidigt som den unga Jenny Maria gravsattes.

Vem var den unga kvinna som han jordfäste?

Några lyckliga år

Jenny Maria Ringström föddes i Norrköping den 25 februari 1874. Hon var yngst av två systrar. Hennes pappa, Carl Ludvig, var klädesvävare vid en av stadens textilfabriker. Han vävde alltså kläde, ett finare ylletyg som användes till kostymer och uniformer. Carl Ludvig var född i Norrköping och var 26 år då Jenny Maria föddes.

Jenny Marias mamma, Mathilda, var fabriksarbeterska men var hemma en tid med barnen sedan Jenny Maria kommit till världen. Mathilda kom ursprungligen från Risinge, som ligger vid vägen mellan Finspång och Vingåker i norra Östergötland. Hennes pappa, Carl Gustaf, var "mästersven", en erfaren hammarsmed, vid Lotorps bruk och gift med Charlotta. Men Carl Gustaf dog 38 år gammal i en sannolik infarkt ett halvår innan Mathilda föddes. Så hon fick aldrig träffa sin pappa.

Carl Ludvig och Mathilda gifte sig dagen före julafton 1871. Mathildas äldre bror fick i faderns ställe fungera som giftoman och lämna sitt samtycke till äktenskapet. Parets första barn, Alma, föddes bara tre veckor efter vigseln och Jenny Maria två år senare.

Jag vet inte om Jenny Marias första år var lyckliga men vill gärna föreställa mig det. Det finns i vart fall inga uppgifter som tyder på annat än att hon och hennes äldre syster var två friska och normalt utvecklade barn. Men olyckorna skulle inte låta vänta på sig.

Under år 1875 insjuknade Carl Ludvig i tuberkulos och dog den 27 november samma år, bara 29 år gammal. Mathilda, 34 år, blev nu ensam med de båda flickorna. Alma var då 3 ½ och Jenny Maria 1 ½ år gamla.

Jenny Maria insjuknar

På hösten 1877 drabbades Jenny Maria av scharlakansfeber. Sjukdomen ledde snabbt till komplikationer i form av kraftig huvudvärk, kräkningar och kramper som sedan fortsatte. Allt talar för att det rört sig om en hjärnhinneinflammation med hjärnpåverkan, en på den tiden inte helt ovanlig följsjukdom vid scharlakansfeber. Idag ser vi nästa aldrig sådana komplikationer eftersom denna sjukdom behandlas med penicillin. Men för Jenny Marias del ledde den till en allvarlig form av epilepsi med upprepade stora kramper, så kallade grand mal-anfall, som det då inte heller fanns någon verksam bot emot. Anfällen kom till en början sporadiskt men sedan allt tätare. Vanligt var att de uppträdde var tredje vecka och då med mellan nio och tjugo anfall under en tredagarsperiod.

En så allvarlig hjärnhinneinflammation kan i sig ge en hjärnskada, och upprepade grand mal-anfall som inte stoppas gör skadan värre. Varje anfall innebär en kort period av syrebrist, då hjärnceller kan skadas eller dö.

Jenny Maria, som alltså tidigare utvecklats helt normalt, stannade nu upp i sin utveckling, och gick sedan tillbaka i den. Hennes talförmåga försämrades, och hon kunde nu bara säga enstaka ord, som dessutom ofta var osammanhängande. Hon förstod inte längre vad man sa till henne. Men hon kunde äta själv och kände igen de som alltid fanns omkring henne.

Till Lenningska sjukhemmet

Nu följde några år där information saknas. Mathilda fortsatte av allt att döma sitt arbete på fabriken, och Alma bodde hemma med henne. Hur länge Jenny Maria fanns hemma är mer oklart. Fattigvårdsstyrelsen var inkopplad, och en tänkbar möjlighet är att Mathilda fick hjälp hemma med att ta hand om Jenny Maria. Men det finns i handlingarna noterat att Jenny Maria under några år vistades i "enskilt hem", vilket också kan betyda någon form av fosterhemsplacering.

I november 1888 skrevs i vilket fall Jenny Maria, nu 14 år, in på det nyligen invigda Lenningska sjukhemmet, beläget i stadsdelen Ektorp nära Norrköpings centrum. Det framgår av en patientliggare som finns bevarad. Journalen från Jenny Marias vistelse på sjukhemmet är däremot förkommen.

Ett år senare, i november 1889, flyttade storasyster Alma hemifrån för att börja arbeta som piga i en annan del av Norrköping. Och ännu ett år senare, i oktober 1890 flyttade också Mathilda inom Norrköping till en lägenhet på Vattengatan. Samtidigt valde då Alma att flytta tillbaka hem till mamma och hennes nya lägenhet.

Ett knappt år senare, den 28 augusti 1891, dog Alma, bara 19 år gammal, och i död- och begravningsboken finns noterat att dödsfallet inträffade i Lotorp, Risinge. Dödsorsaken var lungdot. En inte alltför långsökt gissning kan vara att Alma var sjuk redan då hon flyttade tillbaka hem och att hon sedan den sista tiden fick bo hos Mathildas släktingar i Lotorp. Eller om det var så att både Alma och Mathilda tog sin tillflykt dit när Alma försämrades.

Mathilda hade nu mist både sin man och sin äldsta dotter, samtidigt som Jenny Maria var inlagd på Lenningska sjukhemmet med en funktionsnedsättning som efterhand bara förvärrades. Från sjukhemmets sida började man antyda att man inte i längden skulle kunna klara av att ge Jenny Maria den vård som hon behövde.

Sankt Lars kontaktas

Ett drygt år efter Almas död, i december 1892, skrev Fattigvårdsstyrelsen i Norrköping en ansökan till asylen på Sankt Lars i Lund och bad om att Jenny Maria skulle tas emot där. Till ansökan var fogad ett utförligt intyg från stadsläkaren Fredrik Bunth. Där redogörs för de förhållanden jag redan beskrivit ovan. Och Bunth tillägger:

I avseende på intelligensen är hon att anse som idiot. Hon känner igen de personer som dagligen omgiva och vårda henne och tyckes även för dem hysa någon tillgivenhet. Lynnet är mycket ojämnt, ena ögonblicket glad och vänlig, andra tvärtom. För övrigt är hon snygg och renlig men kan intet som helst uträtta.

Begreppet "idiot" användes den här tiden som en medicinsk diagnos, ungefär motsvarande grav utvecklingsstörning, och hade, åtminstone bland sjukvårdspersonal, inte den nedsättande klang som det har idag. Intyget avslutas så med orden:

Hon har de sista åren vårdats på härvarande John och Matilda Lennings sjukhem men skall enligt styrelsens beslut därifrån skiljas, så snart vård å annan plats kan åt henne beredas.

Det är tydligt att man på sjukhemmet inte längre anser sig kunna ta ansvar för vården av Jenny Maria.

När ansökan, tillsammans med intyget från stadsläkaren och ett utlåtande från St Olai församling, inkommit till Sankt Lars noterade överläkaren där, Svante Ödman, direkt på ansökningsbrevet:

Den sjuka mottages å asylen, när plats där kan för henne beredas.

Ankomsten till Sankt Lars

Jenny Maria får vänta ett och ett halvt år innan hon får komma till asylen i Lund, en då ganska normal väntetid. Men i mars 1894 kommer besked till Norrköping om att hon nu är välkommen. I ett nytt brev från Fattigvårdsstyrelsen den 28 mars berättas att hon är på väg:

Fattigvårdsstyrelsen får härmed meddela att idiotiska flickan Jenny Maria Ringström, för vilken fattigvårdsstyrelsen sänt och, enligt från direktionen ankommet skriftliga tillkännagivande, erhållit plats å Lunds asyl, idag avgår härifrån med bantåg, åtföljd av diakonissan Thérèse Psilander, men får fattigvårdsstyrelsen under vördsam anhållan att Jenny Maria Ringström nu måtte varda å asylen intagen, tillika meddela att direktionens ovan berörda skrivelse, vilken skolat medfölja patienten, emellertid förkommit och i följd därav icke kan medsändas.

Dagen därpå, den 29 mars, anländer Jenny Maria och diakonissan Thérèse till Lund, och Jenny Maria skrivs in på asylen. Hon är då nyss fyllda 20 år.

Några dagar senare undersöks hon av läkare. Journalanteckningen är osignerad, men av handstilen att döma är det överläkaren själv, Svante Ödman, som undersöker henne. Han redogör först för hennes sjukhistoria, där samtliga uppgifter tycks vara hämtade från doktor Bunths intyg från 1892. Så kommer han till rubriken "Status", där han på sitt lakoniska läkarspråk utförligt beskriver det intryck han får av Jenny Maria:

Ansiktsuttrycket angiver höggradig nedsättning av intelligensen. Blicken stirrande, slö. Hållningen något hopsjunknen, slapp; hon rör sig tämligen obehindrat. Stämningen i allmänhet indifferent; ibland kan hon dock bliva förargad och utstöter då något oartikulerade ljud; även blicken kan härvid giva intryck åt stämningen i det hon förebrående ser på den som retar henne.

Hon lånar sig ej åt något samtal, svarar ej, efterkommer ej gjorda tillsägelser av enklaste art. I övrigt bär hon genom hela sitt uppträdande idiotens prägel.

Betjäningen måste kläda och ansa henne; endast ätning sköter hon själv. Hon sitter vanligen tyst och stilla, går en och annan gång upp och rör på sig. Hon väter i sängen emellanåt om nätterna.

Vården

Jenny Maria skrivs in på avdelning A1 för de något mindre vårdkrävande. Redan den 12 april får hon sitt första epileptiska anfall sedan hon kom till sjukhuset, och i en daganteckning den 1 maj noteras:

Haft 5 anfall under förra månaden. Hon är mycket sömnig om dagarna, ligger vanligen och halvsover på en soffa. En och annan gång kan man få henne att räcka fram handen till hälsning efter tillsägelse.

Strax därpå flyttas hon till avdelning A2 "emedan hon ofta väter i sängen". Men efterhand tycks det som om Jenny Maria anpassar sig allt bättre till den nya miljön, även om de epileptiska anfallen fortsätter. I en daganteckning på nyårsafton 1894 sammanfattas vad som hänt med henne under året:

Hon har haft 2-5, ända till 10 anfall i månaden, ett par gånger slagit ett stort sår under hakan. Är mindre sömnig och mera rörlig av sig numera, skrattar och är glad, kacklar ibland som en höna. Plockar upp och stoppar på sig pappersbitar, trådändar och vad hon kan komma över av dylikt smått och gott. Snygg på dagarna, väter ibland på nätterna.

Man har under året provat att ge henne kaliumbromid, ett medel med milt lugnande inverkan och möjligen också krampförebyggande, men Jenny Maria har vägrat att ta emot den medicinen.

Under våren 1895 är allt ungefär som tidigare. Vi ett tillfälle slår hon upp ett sår på hakan som måste sys. Men under hösten försämras hennes tillstånd. I oktober sjuknar hon i feber och hosta som inte vill släppa, och läkaren hör nu rassel på en lunga som vid lunginflammation. Denna månad får hon dessutom 17 epileptiska anfall, det högsta antalet under hela vårdtiden.

Den 7 november antecknar läkaren:

Febern har fortgått alltjämt med stegring ibland till 40 grader och däröver på aftnarna och remissioner till mellan 37 och 39 på morgnarna. Rassel även över högra lungspetsen. Har på senaste tiden haft ryckningar i högra ansiktshalvan. Klonisk kramp i ögonlocken; de påkommo anfallsvis och efter dem blev hon styv i hela kroppen. Får portvin ett par gånger dagl.

Det är tydligt för alla att slutet nu närmar sig, och portvinet får ses som den palliativa medicinering som man har till hands. Jag blir berörd av den notisen, som tyder på omsorg. Så kommer den sista journalanteckningen den 28 november:

Hon har tynat av allt mer och mer, låg igår pulslös, avled i natt.

Obduktion sker redan samma dag. Protokollet från den är mycket svårläst, men det framkommer att hjärnan är skadad och mindre än den ska vara samt att dödsorsaken är en i hela kroppen spridd tuberkulos.

Det är alltså denna unga kvinna med sitt tragiska öde som Alfred Knöös får jordfästa den 11 december och som sedan blir den första som gravsätts på Sankt Lars kyrkogård. Hon skulle komma att följas av ytterligare närmare 2000, alla med sina olika livsöden, innan den sista gravsättningen här 1951.

Mathilda

I journalen på Sankt Lars finns ingen notering om någon kontakt med Jenny Marias mamma Mathilda eller annan anhörig. Och så var det för de flesta som hamnade på asylen, särskilt för dem som kom från avlägsna platser. Avståndet mellan Norrköping och Lund var stort på den tiden.

Men Jenny Marias död meddelades till den hemförsamling, St Olai i Norrköping, där hon alltjämt var skriven. Så Mathilda fick säkert veta att hon var död.

Mathilda var nu ensam kvar. Både hennes man och hennes båda döttrar hade lämnat henne i unga år, alla i tuberkulos. Jenny Maria dessutom efter ett långt lidande i sviterna av en hjärnhinneinflammation med epilepsi och utvecklingsstörning. Men Mathilda själv hade klarat sig från lungsoten. Hon fortsatte sitt arbete i fabriken och bodde kvar i sin lägenhet på Vattengatan under många år. På nyårsdagen 1911 fick också hon lämna jordelivet, knappt 70 år gammal, på grund av hjärtsvikt. På trettondagen 1912 jordfästes hon i Matteus kyrka i Norrköping.

Efterord och källor

Den här artikeln ska ses som ett appendix till skriften *Sankt Lars kyrkogård – helig plats i behov av omsorg* från 2018, som jag skrev tillsammans med Gunnel Oldbring.¹

En viktig källa har varit Jenny Marias journal från hennes vistelse på asylen vid Sankt Lars. Journalen förvaras på Regionarkivet vid Arkivcentrum Syd i Lund, och i den fann jag också flera bilagor med

---

¹Skriften kan laddas ner från <http://www.larshgustafsson.se/?p=5927>

bland annat intyget från stadsläkaren i Norrköping och två brev från Fattigvårdsstyrelsen där. På Regionarkivet har jag också haft möjlighet att läsa död- och begravningsboken från Sankt Lars. Tack till Krister Hansson, Emma Nordstrand och May Nyrenstedt vid arkivet som hjälpt mig att finna dessa handlingar!

Tack också till Björn Wahrby vid Stadsarkivet i Norrköping som sänt mig utdrag ur patientliggaren vid Lenningska sjukhemmet!

Ett varmt tack också till Gunnel Oldbring, som läst och lämnat viktiga synpunkter också på denna text!

Så har jag haft stor nytta av Riksarkivets digitala forskarsal där jag haft möjlighet att själv hämta information från lysnings- och vigselböcker, födelse- och dopböcker, in- och utflyttningslängder, husförhörslängder samt död- och begravningsböcker förda vid Olai, Hedvigs och Matteus församlingar i Norrköping samt Risinge församling i norra Östergötland.

Till slut: Som läkare har jag en oerhörd respekt för de sekretessregler vi tillämpar inom sjukvården. Jag har i det här fallet gjort följande bedömning: Sekretesstiden för journalhandlingar är 70 år. När detta skrivs har det gått 123 år sedan Jenny Maria dog. Varken hon eller hennes syster Alma fick några barn, och det finns alltså inte några efterlevande i egentlig mening.

Det finns också, menar jag, ett starkt allmänintresse av att berättelsen om Jenny Maria och hennes öde får komma fram. Den har så mycket att säga om de villkor människor levt under, om det samhälle som format oss och om den vård vi försökt organisera – på ont men också på gott. För den som besöker Sankt Lars sjukhuskyrkogård kan den också vara en påminnelse om alla de livsöden som en sådan plats rymmer.

Ändå vill jag avsluta det här efterordet med en bön till dig som läsare: Om du refererar till uppgifter i den här texten – gör det med omsorg och eftertanke.

Lund i september 2019

© Lars H Gustafsson